

Дмитро БУРІМ (*Kuiv*)

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНСЬКОМУ СТУДЕНТСЬКОМУ РУСІ НА ТЕРЕНАХ МІЖВОЄННОЇ НІМЕЧЧИНИ: ДО ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У НІМЕЧЧИНІ ТА ВІЛЬНОМУ МІСТІ ДАНЦИГУ У 20-х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

Після поразки Українських визвольних змагань на еміграції опинилась велика кількість політичних та військових діячів Української Народної Республіки, Української Держави та Західноукраїнської Народної Республіки, а також представників української інтелігенції, вчених, діячів культури та студентів¹. Німеччина була однією з країн, де в міжвоєнний період сконцен-

¹ По Першій світовій війні на території Німеччини в таборах військовополонених перебувало, за різними оцінками, близько 100 000 українців, переважна більшість з яких повернулася в Україну. У 1920-ті – 1930-ті рр. після поразки українських визвольних змагань (1917–1921), за підрахунками сучасних дослідників, в Німеччині проживало приблизно 15 000 українців (крім того, тимчасова економічна еміграція з Західної України). Багато колишніх українських політиків, громадських та державних діячів Української Народної Республіки, Західноукраїнської Народної Республіки, Української Держави, Директорії УНР, з якими німецькі уряди співпрацювали в 1918–1921 рр., мешкали та працювали у міжвоєнний період у Берліні та інших містах Німеччини, тісно контактували у 1920-ті – 1930-ті рр., вже як емігранти, з німецькими державними структурами. Це гетьман України П. Скоропадський, президент Західноукраїнської Народної Республіки Є. Петрушевич, президент Директорії УНР А. Макаренко, міністр закордонних справ Української Держави Д. Дорошенко, послы УНР в Берліні О. Севрюк і М. Порш та ін. Українська еміграція в Німеччині між двома світовими війнами була набагато менш чисельною, ніж, наприклад, у Польщі, Чехо-Словаччині або Франції. Однак саме в Німеччині знаходились головні центри українського націоналістичного та гетьманського рухів. У 1920-х – 1930-их рр. ХХ ст. в Німеччині були представлені основні напрямки української політичної еміграції. Детально див.: *Бурім Д. В.* Джерела з історії української еміграції в Німеччині у фондах Архіву Федеральної Землі Берлін // *Історичний архів: Наукові студії*: Зб. наук. пр. – Миколаїв, 2012. – Вип. 9. – С. 143–157; *його ж.* Діяльність Товариства підтримки української науки та культури в Німеччині (за матеріалами Архіву Федеральної Землі Берлін) // *Чорноморський літопис: Науковий журнал*. – Миколаїв, 2012. – Вип. 5. – С. 142–164; *його ж.* Діяльність Українського товариства допомоги біженцям в Німеччині: За матеріалами Архіву Федеральної Землі Берлін (Берлін, Німеччина) // *Сумський історико-архівний журнал*. – 2012. – № XVI–XVII. – С. 112–132; *Бурім Д. В., Кураєв О. О., Мицик Ю. А., Себта Т. М.* Українка в архівах і бібліотеках Німеччини // *Студії з архівної справи та документознавства*. – К., 2007. – Т. 15. – С. 141–147; *Каменецький І.* Українське питання в німецькій зовнішній політиці між двома світовими війнами // *Євген Коновалець та його доба*. – Мюнхен, 1974. – С. 851–882; *Кураєв О. О.* Політика Німеччини й Австро-Угорщини в Першій світовій війні: український напрямок. – К., 2009. – 456 с.; *Наріжний С.* Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. – Прага, 1942. – Ч. 1. – 370 с.; *Попик С.* Українці в Австрії 1914–1918. Австрійська політика в українському питанні періоду Великої війни. – К.; Чернівці, 1999. – 236 с.; *Срібняк І. В.* Полонені українці в Австро-Угорщині та Німеччині (1914–1920 рр.). – К., 1999. – 296 с.; *Троцинський В. П.* Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище. – К., 1994. – 260 с.; *Троцинський В. П., Шевченко А. А.* Українці в світі. – К., 1999. – 352 с.; *Українці в Берліні*

трувались українські не тільки політичні, а й потужні інтелектуальні сили – українська інтелігенція, вчені, діячі культури та студіююча молодь.

У 1920-ті – 1930-ті роки українські студенти навчалися у багатьох вищих навчальних закладах Німеччини: Університеті Фрідріха Вільгельма в Берліні, Вищій технічній школі в Берліні, Вищій торговельній школі в Берліні, Вищій сільськогосподарській школі в Берліні, Вищій ветеринарній школі в Берліні, Вищій технічній школі в Данцигу, Університеті Альберта в Кенігсберзі, Університеті міста Геттінгена, Університеті міста Кіля, Університеті міста Лейпцига, Університеті міста Тюбінгена, Університеті міста Фрайбурга, Університеті міста Франкфурта, Лісовій високій школі в Еберсвальде та інших вищих навчальних закладах².

За інформацією дослідника історії української еміграції Симона Наріжного, “на 1 лютого 1926 р. в Німеччині нараховувалося всього 96 українських студентів і 9 студенток. Студіювали вони на таких школах: Техніка Шарлоттенбург – 18, Університет Берлін – 15, Університет Кенігсберг – 8, Лісогосподарська висока школа в Берліні – 7, Торговельна висока школа в Берліні – 7, Університет в Кілі – 5, Університет в Геттінгені – 4, Спортова академія в Берліні – 3, Технікум в Мітваден – 3, Інститут для чужинців у Берліні – 2, Лісова висока школа в Еберсвальде – 2, Ветеринарна висока школа в Берліні – 1, Технікум Берлін – 1, Музична Берлін – 1, Консерваторія

1918–1945: Пропам’ятний збірник доповідей і спогадів з життя і діяльності українців у Берліні з нагоди З’їзду 5 вересня 1981 р. в Шератон готелі в Торонто, Канада / Ред. В. Верига. – Торонто, 1996. – 256 с.; *Golczewski F.* Deutsche und Ukrainer. 1914–1939. – Paderborn; München; Wien; Zürich, 2010. – 1085 s.; *Kumke C.* Das Ukrainische Wissenschaftliche Institut in Berlin: Zwischen Politik und Wissenschaft // *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas.* – 1995. – Nr. 43. – S. 218–253.

² *Антонович М.* Нарис історії Центрального Союзу Українського Студентства (1922–1945) // *Український історик.* – 1974. – 1–3 (41–43). – С. 136–154; 4 (44). – С. 18–46; *Бурім Д. В.* З історії діяльності Союзу українських студентів “Основа” при Високій Технічній Школі в Данцигу у 20-х роках ХХ ст. // *Сумський історико-архівний журнал.* – 2012. – № ХVІІІ–ХІХ. – С. 25–43; *його ж.* З історії українських студентських організацій в міжвоєнній Німеччині: “Гурток студентів українців при Університеті в Берліні” // *Наукові записки: 36. пр. молодих вчених та аспірантів.* – К., 2012. – Т. 25. – С. 474–506; *його ж.* Українські студентські об’єднання в міжвоєнній Німеччині: Товариство студентів українців при Університеті Альберта в Кенігсбергу у 20-х роках ХХ ст. // *Чорноморський літопис: Науковий журнал.* – Миколаїв, 2012. – Вип. 6. – С. 104–123; *Наріжний С.* Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. – Прага, 1942. – Ч. 1; *його ж.* Українська еміграція. Культурна праця української еміграції 1919–1939 (матеріали, зібрані С. Наріжним до частини другої). – К., 1999. – 272 с. Пропам’ятна книга Данцігерів: Історичні нариси та спомини колишніх студентів Політехніки Вільного Міста Данцигу 1921–1945 / Підгот. до друку В. Шиприкевич. – Філадельфія; Торонто; Нью-Йорк, 1979. – 218 с.; *Стахів Р.* 20 літ Союзу Українських Студентів “Основа” в Данцигу // *Краківські вісті.* – 1943. – Ч. 185. – 24 серпня; Ч. 186. – 25 серпня; Ч. 187. – 26 серпня; *Сулима М.* Український науковий інститут // *Українці в Берліні 1918–1945.* – С. 81–86; *Сулима М., Яріш В.* Українські студенти в Берліні поміж двома світовими війнами // *Там само.* – С. 136–143; *Цимбалістий Б.* Національна організація українських студентів (НОУС) в Німеччині // *Там само.* – С. 150–167; *Шиприкевич В.* Український студентський осередок в Данцигу в роках 1921–1945: Спроба історичного огляду // *Пропам’ятна книга Данцігерів.* – С. 21–114; *Шумелда Я.* Нарис життя українського студентства в середній Європі за останніх 20 літ // *Двадцять літ Української Академічної Громади.* – Прага, 1941. – С. 36–46; *Яріш В.* Українські науковці в Берліні // *Українці в Берліні 1918–1945.* – С. 121–131; *Kumke C.* Das Ukrainische Wissenschaftliche Institut in Berlin.

Інтеграційні процеси в українському студентському русі на теренах...

Берлін – 1, Школа політичних наук Берлін – 1, Університет Бон – 1, Університет Фрайбург – 1, Університет Франкфурт – 1, Університет Галле – 1, Університет Ляйпціг – 1, Графічна школа в Ляйпцігу – 1 і Теологічна в Дімінгені – 1”³.

У більшості вищих навчальних закладів, де навчалися студенти-українці, діяли українські студентські осередки: Союз українських студентів “Основа” в Данцигу, Товариство українських студентів “Чорноморе” в Данцигу, Гурток студентів українців при Університеті в Берліні, Спілка студентів-українців в Німеччині в Берліні, Товариство “Основа” в Берліні, Об’єднання агрономів, лісовиків та ветеринарів в Німеччині в Берліні, Комітет студентів українців з Зеленого Клину в Берліні, Товариство студентів українців при Університеті Альберта в Кенігсберзі та ін.

Головним осередком українського студентського життя в Німеччині був Берлін, де зосереджувалися провідні вищі навчальні заклади та науководослідні центри країни. 22 січня 1921 р. в Берліні було засновано першу українську студентську організацію “Спілка студентів-українців Німеччини”⁴, метою якої було об’єднання українських студентів, які студіювали у вищих навчальних закладах Німеччини, та допомога їм⁵. “Спілка” об’єднала близько 120-ти українських студентів. Щоправда, в 1921 р. з ідеологічних причин “Спілка студентів-українців Німеччини” розділилась на дві організації: “Спілку українських студентів у Німеччині”, яка об’єднала 95 студентів-українців, та “Академічну Громаду”, до складу якої увійшло 35 членів. У 1923 р. кількість студентів – членів Спілки українських студентів у Німеччині зросла до 180; Академічна Громада того року нараховувала 20 членів. “Спілка українських студентів у Німеччині”, крім центрального берлінського осередку, мала одинадцять філій в таких німецьких містах, як Данциг, Кіль, Геттінген, Лейпциг, Бреслау, Мітвайда, Альтенбург, Еберсвальде, Вінсдорф, Мускав і Кенігсберг⁶. За десять років, “...в роках 1923–1933 через Спілку перейшло майже 400 членів”, “140 членів Спілки скінчило високу освіту в Німеччині та інших країнах”⁷.

Крім Спілки, в Берліні існували й інші студентські товариства, які були організовані при вищих навчальних закладах столиці: Академічна громада, Товариство “Основа” в Берліні, Гурток студентів при Високій технічній школі в Шарлоттенбурзі, Гурток українських студентів при Високій торговельній школі в Берліні, Гурток українських студентів при Університеті в Берліні, діяло Українсько-німецьке спортивне товариство тощо⁸.

³ *Наріжний С.* Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. – Ч. 1. – С. 90.

⁴ 1935 р. “Спілка українських студентів у Німеччині” перетворилася на “Спілку українців у Німеччині”.

⁵ *Наріжний С.* Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. – Ч. 1. – С. 88; *Сулима М., Яріш В.* Українські студенти в Берліні поміж двома світовими війнами; *Цимбалістий Б.* Національна організація українських студентів (НОУС) в Німеччині; *Шумелда Я.* Нарис життя українського студентства в середущій Європі...

⁶ *Наріжний С.* Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. – Ч. 1. – С. 89.

⁷ Там само. – С. 89–90.

⁸ Там само. – С. 90.

3 грудня 1924 р. в стінах Університету Фрідріха Вільгельма (Friedrich-Wilhelm Universität zu Berlin) діяв “Гурток студентів українців при Університеті в Берліні” (Ukrainische Studenten-Gruppe an der Universität Berlin)⁹. Об’єднання мало представляти інтереси студентів українців перед керівництвом Університету та адміністрацією міста, допомагати матеріально членам організації, вести пропаганду української справи серед чужинців тощо. У статуті товариства зокрема зазначалось, що “Гурток студентів українців при Університеті в Берліні” мав своєю ціллю “улекшувати та поширювати знання членів”¹⁰.

Статут товариства “Гурток студентів українців при Університеті в Берліні” було затверджено ініціативними сходами Гуртка студентів українців при Університеті в Берліні 17 грудня 1924 р. в Берліні. На засіданні були присутні: Мілько Михайло, Залужна Анна, Пеленський Зенон, Стасів Остап, Іванина Нестор, Кучабський Василь, Оляничин Домет¹¹. Членом Гуртка студентів українців, згідно зі Статутом гуртка, міг бути кожен студент українець університету в Берліні, прийнятий членами цього гуртка одноголосно¹².

“Гурток студентів українців при Університеті в Берліні” мав свого постійного представника при Представництві зарубіжних студентів Університету Фрідріха Вільгельма (“Ausländer – Vertretung”)¹³. Керівництво “Гуртка студентів українців при Університеті в Берліні” неодноразово зверталось з проханням про допомогу українським студентам, які навчалися в Університеті Фрідріха Вільгельма, до Міністерства науки та народної освіти, до Міністерства закордонних справ¹⁴, а також до ректора університету з проханням скасувати або суттєво зменшити оплату за навчання для українських студентів¹⁵.

Українські студенти Високої технічної школи в Шарлоттенбурзі (Technische Hochschule zu Charlottenburg або Technische Hochschule zu Berlin; сучасна назва після 1946 р.: Technische Universität Berlin) були об’єднані в Гурток студентів українців при Високій технічній школі в Шарлоттенбурзі “Основа” (Vereinigung der Ukrainischen Studenten an der Technischen Hochschule zu Charlottenburg “Osnowa”). Товариство мало представляти інтереси студентів українців перед керівництвом Високої технічної школи та адміністрацією міста, вести пропаганду української справи серед чужинців, допомагати матеріально членам організації тощо.

⁹ Universitätsarchiv der Humboldt-Universität zu Berlin. – Bestand Rektor und Senat (1835–1945). – Nr. 976: Politische Vereine (1928–1931); Nr. 902: Sonstige politischen Vereine. 8) Ukrainische Studenten-Gruppe. Див. також: Бурім Д. В. Україніка в Архіві Університету Гумбольдта (Берлін, Німеччина): Матеріали до біографії професора доктора Івана Мірчука // Наукові записки. – К., 2011. – Т. 22. – С. 312–327; його ж. Джерела з історії української еміграції в Німеччині у фондах Архіву Федеральної Землі Берлін; його ж. З історії українських студентських організацій в міжвоєнній Німеччині.

¹⁰ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 4390. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 17.

¹¹ Там само.

¹² Там само.

¹³ Там само. – Спр. 3; Universitätsarchiv der Humboldt-Universität zu Berlin. – Bestand Rektor und Senat (1835–1945). – Nr. 976: Politische Vereine (1928–1931); Nr. 902: Sonstige politischen Vereine. 8) Ukrainische Studenten-Gruppe.

¹⁴ ЦДАВО України. – Ф. 4390. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 49–52.

¹⁵ Там само. – Арк. 41–42.

Інтеграційні процеси в українському студентському русі на теренах...

До складу Гуртка студентів українців при Високій технічній школі в Шарлоттенбурзі “Основа” у 20-х роках ХХ ст. належали: Ярослав Бабій (відділ будівництва машин), Василь Баляк (відділ електрики), Кость Батух (будівельний відділ), Андрій Гаух (відділ хімії), Кость Гинилевич (відділ електрики), Василь Мирослав Ісаїв (гірничий відділ), Петро Кожевников (будівельний відділ), Іван Кривенький (будівельний відділ), Юрко Литвиненко (відділ кораблебудування), Василь Ліпар (відділ електротехніки), Октавія Радомська (відділ хімії), Микола Скрипник (гірничий відділ), Гриць Чужак (відділ електрики), Гриць Панчин (відділ електрики), Кость Опадчий (відділ архітектури), Степан Федак (відділ хімії) та ін.

Очолювали Управу Гуртка студентів українців при Високій технічній школі в Шарлоттенбурзі “Основа” у 1920-х рр. Дмитро Равич – голова, Василь Баляк – місто голова і скарбник, Василь Ісаїв – секретар; Гриць Чужак і Іван Кривенький були обрані до ревізійної комісії. Д. Равич в середині жовтня виїхав до ЧСР, а його місце заняв В. Баляк¹⁶.

Потужним українським студентським центром міжвоєнного періоду, поряд з Берліном, був Данциг з його Високою технічною школою. Висока технічна школа в Данцигу була заснована в 1904 р. як Kaiser Wilhelm II Technische Hochschule Danzig¹⁷. У 1904–1918 рр. це – Königliche Technische Hochschule zu Danzig, у 1918–1921 рр. – Technische Hochschule in Danzig, у 1921–1939 рр. – Technische Hochschule der Freien Stadt Danzig, 1939–1941 рр. – Technische Hochschule Danzig, у 1941–1945 рр. – Reichshochschule Danzig, з 1945 р. – Politechnika Gdańska. Навчання проводилось на факультетах: архітектури, цивільного будівництва, машинобудування, електротехніки, суднобудування, хімічному та загальних наук.

Перші українські студенти з’явилися в Данцигу у 1921 р., масово українці почали прибувати до Данцигу на навчання у 1922 р. Як згадує один з тогочасних українських студентів Високої технічної школи, “...осінню 1922 року появляється в Данцигу біля 150 українських студентів, що хотіли записатися на Політехніку. Деякі з них були підготовані до студій попереднім слуханням викладів в українській Політехніці. Колишні вояки осередніх держав мали першенство в прийнятті на студії як Kriegsteilnehmer, і в залежності від їхніх військових заслуг, навіть були частинно або й повністю звільнені від оплат за студії...”¹⁸.

Українські студенти Данцигу були об’єднані в Союз українських студентів “Основа” при Високій технічній школі в Данцигу (“Verein Ukrainischer Studenten «Osnowa» in Danzig”, Danzig – Langfuhr, Technische Hochschule), який розпочав свою діяльність 15 жовтня 1922 р. та діяв до 1945 р.¹⁹. Окрім

¹⁶ Там само. – Спр. 3. – Арк. 55–57.

¹⁷ Пропам’ятна книга Данцігерів. – С. 24.

¹⁸ Там само. – С. 32–33.

¹⁹ Володимир Шиприкевич, автор історичного нариса про діяльність українського студентства в Данцигу, подає таку періодизацію історії діяльності Союзу українських студентів “Основа” при Високій технічній школі в Данцигу: “Роки існування данцігського студентського осередку виразно діляться на чотири періоди, а це: 1. Період початковий, що охоплює роки 1921–23. Це роки постановня студентського осередку, його організаційні початки та шукання “модус-у вівенді” в новому німецькому середовищі. Характеризується він многочисельністю студентства, спільною працею в одній студентській організації та спробами перенести орга-

нього, в Данцигу були такі українські студентські організації, як корпорація “Чорноморе”, корпорація “Галич”, корпорація “Зарево”, “Смолоскип”, “Кооператива українських студентів-техників”, “Товариство імені Івана Франка”, Громада імені Драгоманова, “Кружок Рідної школи”, “Спортовий гурток”, Співочий гурток “Сурма”, “Гурток Залізної остроги”, “Дніпро”, “Науково-Термінологічний гурток” тощо²⁰. Деякі з цих організацій входили до складу “Основи”.

У першому списку українських студентів, що його у 1922 р. подала ново-заснована “Основа” до ректорату Високої технічної школи, було 88 осіб²¹. У 1923 р., за оцінками дослідника історії української еміграції С. Наріжного, “Основа” об’єднувала 100 членів, що студіювали у місцевій політехніці, на 1 березня 1924 р. – 87 членів, у 1925 р. в Данцигу студіювало понад 120 українських студентів; з них організованих було 95²². З середини 1920-х років кількість студентів, членів “Основи”, через економічні труднощі поступово зменшується. “Причина зменшення чисельності студентів була економічна. ... Студіювати в Данцигу по 1925 році могли лише діти заможніших батьків, або ті, що з якихось причин не мали іншого вибору, або ті, що вміли затиснути паса і жити голодуючи”²³. У 1927 р., за даними товариства “Основа”, зареєстрованих було в Данцигу 95 студентів, а в 1928 – 73, в 1929 – 75, в 1930 – 74, в 1931 – 65, в 1932 – 55, 1933 – 53²⁴.

Більшість українських студентів, що навчалися у Високій технічній школі Данцигу та були членами Союзу українських студентів “Основа”, походили з Галичини, значно менше було студентів з Волині, Полісся, Підляшшя та Наддніпрянщини. У перший період значний відсоток складали колишні вояки армій ЗУНР та УНР, а також австро-угорської армії.

За період з 1921 по 1945 рр. у Високій технічній школі Данцигу загалом навчалася більше 200-т українських студентів, близько 140-ка з них отримали

нізаційну систему, практиковану в краю, до нових обставин. 2. Роки 1924–27, це роки боротьби різних світоглядних та ідеологічних угруповань серед студентства і шукання нових організаційних форм, коли виявилось, що традиційні форми студентської організації не відповідали новим умовам життя і світогляду. 3. Роки 1927–38, це роки гармонійної співпраці між студентськими організаціями, що дало можливість вести успішну виховну працю серед студентства та дало змогу вести пропаганду української справи серед німецьких студентів, професури і німецького громадянства взагалі. 4. Роки 1938–1944, це роки занепаду студентського осередку із-за зменшення числа студентів, спричинене приходом до влади у Вільнім Місті націонал-соціалістів і погіршенням відношення влади до чужинців, а потім вибухом другої світової війни, що відділила Данціг від українських земель. Роки панування націонал-соціалістів позначаються перебудовою усього студентського життя, як німецького, так і українського. Нівечаться давні добрі відносини між німцями та українцями, зате, завдяки припливові більшої кількості українського робітництва, зростає громадська праця українського студентського осередку” (Пропам’ятна книга Данцігерів. – С. 95).

²⁰ Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. – Ч. 1. – С. 90–91.

²¹ Пропам’ятна книга Данцігерів. – С. 37; *Стахів Р.* 20 літ Союзу Українських Студентів “Основа” в Данцигу.

²² Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. – Ч. 1. – С. 90–91; ЦДАВО України. – Ф. 4390. – Оп. 1. – Спр. 8. – Арк. 1–35. Див. також: *Стахів Р.* 20 літ Союзу Українських Студентів “Основа” в Данцигу.

²³ Пропам’ятна книга Данцігерів. – С. 37.

²⁴ Там само. – С. 38.

дипломи інженерів, 4 – докторський ступінь. Найбільша кількість українських студентів навчалась на факультетах цивільного будівництва, машинобудування, електротехніки, суднобудування та хімічному²⁵.

Першим головою Союзу українських студентів “Основа” при Високій технічній школі вільного міста Данцигу було обрано Юрія Яремкевича, другим головою був Іван Трач; третім в академічному році 1925/26 був Микола Яримович, пізніше, в 1926–1927 рр. Мирон Букоємський, потім Степан Пиндус та після нього Святослав Шматера²⁶.

Головним завданням Союзу українських студентів “Основа” при Високій технічній школі вільного міста Данцигу було представляти інтереси українського студентства перед Сенатом Високої технічної школи та місцевою цивільною адміністрацією, “заступати українське студентство і його справу перед німецькими і чужинецькими товариствами і репрезентувати студентський осередок перед українським суспільством, вести пропаганду української справи перед чужинецьким світом і врешті створити організаційні рамки для внутрішньої діяльності свого членства та нести матеріальну допомогу своїм членам”²⁷.

Одним з найменших за чисельністю серед українських студентських організацій Німеччини було “Товариство студентів-українців при Університеті Альберта в Кенігсберзі” (“Verein der Ukrainischen Studenten an der Albertus-Universität zu Königsberg, Pr.”). 1923 р. філія “Спілки українських студентів у Німеччині” у Кенігсберзі стала самостійною організацією та утворила “Товариство студентів-українців при Університеті Альберта в Кенігсберзі”. Це товариство в 1923 р. мало 12 членів, в 1924 р. – 9 членів, в 1925 р. – 8 членів. “Економічні умови життя українських студентів у Кенігсберзі, – як зазначав С. Наріжний, – були «не виносимо тяжкі», але, не дивлячись на це, студенти-емігранти все ж провадили там культурну працю – впоряджали відчити, тримали зв’язки з німецькими, естонськими й литовськими студентами. При кенігсберзькому Товаристві функціонували літературно-наукова й спортова секції”²⁸.

Українські студентські об’єднання, що діяли у вищих навчальних закладах Німеччини, а саме: Товариство “Основа” в Данцигу, Спілка студентів-українців в Німеччині, Товариство “Основа” в Берліні, Комітет студентів-українців з Зеленого Клину в Європі, Об’єднання українських студентів агрономів, лісників та ветеринарів у Берліні, Товариство студентів-українців при Університеті Альберта в Кенігсберзі, Гурток студентів при університеті в Берліні, Об’єднання агрономів, лісників та ветеринарів в Німеччині та Товариство “Чорноморе” – Данциг були членами Центрального Союзу українських студентів (ЦЕСУС)²⁹.

²⁵ Там само. – С. 38–39.

²⁶ Там само. – С. 40.

²⁷ Там само; див. також: *Бурім Д. В.* З історії діяльності Союзу українських студентів “Основа” при Високій Технічній Школі в Данцигу...

²⁸ *Наріжний С.* Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. – Ч. 1. – С. 89–90; ЦДАВО України. – Ф. 4390. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 9–10, 30–32 зв., 58–58 зв., 64–67, 76–81, 147–150; Спр. 4. – Арк. 7–8. Див. також: *Бурім Д. В.* Українські студентські об’єднання в міжвоєнній Німеччині.

²⁹ *Наріжний С.* Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. – Ч. 1. – С. 91–92.

З середини 1920-х років українське студентство в Німеччині переживало достатньо складні часи. Так, у листі-зверненні Централі Українських студентських організацій в Німеччині, за підписами голови Управи Централі Михайла Мілька та економічного референта Ореста Лукашка, до Управи Українського громадського комітету в Празі та Центрального Союзу українського студентства 1924 р., між іншим зазначалось: “Вже більше як три роки проводить українське студентство в Німеччині та в. м. Данцигу боротьбу з матеріальними злиднями – боротьбу за своє існування. Трьохрічний баланс цієї боротьби показує, що при всіх зусиллях студентство не могло стати на певний матеріальний ґрунт. Економічні умови, які утворилися після стабілізації німецької валюти – загальне подорожчання життя (більш ніж в якій-будь іншій європейській країні) та високі шкільні оплати при теперішньому стані забезпечення та абсолютної неможливості дістати працю, поставили студентство в безвихідне положення. Поважне число українських студентів покинуло вже Німеччину, шукаючи собі притулку в інших державах, головне в Чехословаччині, де при допомозі Хвального Комітету знайшли згадані можливість спокійно студіювати. ... З яких 400 українських студентів в Німеччині і в. м. Данцигу в 1922 р. маємо зараз коло 250, з того фактично студіювали в зимовому семестрі 100–120; навіть і з так званих фактично студіюючих 60 % заробляють випадковою працею на своє прожиття. Лише дуже незначна кількість може пробиватися на гроші своєї рідні та мають змогу систематичних студій. Шкільних оплат навіть і ці заплатити не змогли і не зможуть”³⁰.

У цей період виникає нагальна потреба створення організації, яка б об’єднала всі українські студентські товариства, що діяли на теренах Німеччини (або їхню більшість), бо окремі організації були не в змозі відповідати викликам часу та вирішувати питання, які постали перед окремими українськими студентськими товариствами.

Влітку 1924 р. було створено Комісію по об’єднанню українського студентства в Німеччині. Необхідність об’єднання розуміли і в окремих українських студентських товариствах. Так, у листі-зверненні Товариства студентів-українців при Університеті Альберта в Кенігсберзі до Комісії по об’єднанню українського студентства в Німеччині від 9 серпня 1924 р. між іншим зазначалось: “На засіданні Виділу нашого Товариства 9.VIII. 1924 р. повітано проект об’єднання всіх українських студентських організацій в Німеччині та одногосно рішено приступити до бльоку. Ідея об’єднання та сотворення бльоку українських студентських організацій в Німеччині обговорювалося вже в нас на Тов. Сходинах, але переведення її відложено було на початок шк. р. 1924/25. За сотворення тіснішої співпраці всіх українських студентських організацій в Німеччині промовляє не тільки скрутне положення матеріальне студентства, але і, чи не в більшій мірі, наші обов’язки супроти рідного народу і Вітчизни. Тоді, коли в інших центрах українських студентських організацій (пр. в Чехії та тепер у Франції) ведеться культурна та пропагандийна праця, від українських студентських організацій в Німеччині вимагає теперішній момент і наше положення ширшої, як досі, діяльності на цьому полі, що й досягнеться сотворенням бльоку. Ми твердо віримо, що координацією

³⁰ ЦДАВО України. – Ф. 4390. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 82–84.

Інтеграційні процеси в українському студентському русі на теренах...

сил, різними шляхами, якими прямують українські студентські центри в різних державах, і систематичною й невсипущою працею дійдемо до одної цілі, якою являється для нас рідна Соборна Українська Держава”³¹.

У 1920-х рр. українські студентські товариства, що діяли на території Німеччини, об’єднуються в Централю (пізніше – Союз) Українських студентських організацій в Німеччині (згодом Союз українських студентських організацій в Німеччині та вільному місті Данцигу)³². З моменту об’єднання українські студентські товариства Німеччини, які увійшли до складу Союзу, втрачають членство в Центральному Союзі українського студентства в Празі (ЦЕСУС), та з цього часу їхні інтереси в ЦЕСУСі представляє СУСОН (пізніше – СУСОНД)³³.

9–10 серпня 1924 р. в Берліні відбувся Перший з’їзд українського студентства в Німеччині та вільному місті Данцигу, на якому були представлені українські студентські організації Німеччини: Спілка студентів українців в Німеччині, Комітет студентів-українців з Зеленого Клину в Європі, Товариство “Основа” в Берліні, Товариство “Основа” в Данцигу, Об’єднання студентів українців агрономів, лісовиків та ветеринарів в Берліні³⁴.

На Першому з’їзді представників українських студентських організацій Німеччини та вільного міста Данцигу було засновано “Централю Українських Студентських Організацій в Німеччині”, винесено низку постанов та обрано Управу та інші органи Централі. До складу Централі входили такі організації: 1) Товариство “Основа” в Данцигу, 2) Спілка студентів українців в Німеччині, 3) Комітет студентів-українців з Зеленого Клину в Європі, 4) Товариство “Основа” в Берліні, 5) Об’єднання студентів українців агрономів, лісовиків та ветеринарів в Берліні, 6) Товариство студентів-українців при Університеті Альберта в Кенігсберзі. Управа Централі: голова Михайло Мілько (Комітет студентів-українців з Зеленого Клину), заступник голови та економічний референт Орест Лупашко (Спілка в Берліні), секретар Дмитро Равич (“Основа” в Берліні)³⁵.

Управа Централі визначила для себе головне завдання – “винайти засоби, уможливити дальші студії своїх членів. В рамках виконання цього завдання Централя Українських Студентських Організацій в Німеччині мала: 1) дати захист тим студентам в Німеччині та в. м. Данцигу, які будуть примушені перейти на студії до Ч. С. Р.; 2) допомагати грошово поодиноким студентам, котрі знаходяться вже перед скінченням студій та виказалися, як здібні в своєму фасі. Список таких членів Управа Централі подасть в найкоротшому часі; 3) взгляднювати прохання наших членів при уділюванні евентуальних італійських та французьких стипендій; 4) підтримувати матеріально українські студентські харчівні в Берліні та Данцигу, щоби тим уможливити харчування по дешевим та доступним студентству цінам”³⁶.

³¹ Там само. – Спр. 3. – Арк. 167. Машинопис. Оригінал.

³² “Союз українських студентських організацій в Німеччині” (серпень 1924 р. – січень 1925 р.) та “Союз українських студентських організацій в Німеччині та Вільному місті Данцигу” (з лютого 1925 р.)

³³ ЦДАВО України. – Ф. 4390. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 166, 167.

³⁴ Там само. – Спр. 9. – Арк. 52–53.

³⁵ Там само. – Спр. 12. – Арк. 82–84. Машинопис.

³⁶ Там само.

30 листопада та 1 грудня 1924 р. в Берліні відбувся Другий з'їзд українського студентства в Німеччині та вільному місті Данцигу, об'єднаного в Союз українських студентських організацій в Німеччині, на якому були представлені члени Союзу: Товариство "Основа" в Данцигу, Спілка студентів українців в Німеччині, Товариство "Основа" в Берліні, Комітет студентів-українців з Зеленого Клину, Об'єднання агрономів, лісовиків та ветеринарів в Німеччині, Товариство студентів-українців при Університеті Альберта в Кенігсберзі. З'їзд "ствердив спільність інтересів всього українського студентства в Німеччині та в. м. Данцигу, намітив головні точки та шляхи праці Союзу та з задоволенням прийняв до відома звіт старої Управи; обрав Управу Союзу на біжучий шкільний рік 1924/25 в складі: голова Союзу Михайло Мілько студ. пол. наук, заступник голови та екон. референт Іван Драбатий дипл. агр., секретар Василь Ісаїв студ. гірн."³⁷ На кінець грудня 1924 р. загальна кількість чинних членів Союзу українських студентських організацій в Німеччині складала 197 осіб. Управа Союзу знаходилась в Берліні за адресою: Берлін – Шарлоттенбург 4, Віляндштрассе, 37³⁸.

Документи і матеріали, які висвітлюють діяльність Союзу українських студентських організацій в Німеччині та вільному місті Данцигу, зберігаються в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України в місті Києві: фонд 4390 "Союз українських студентських організацій в Німеччині (серпень 1924 р. – січень 1925 р.) та Союз українських студентських організацій в Німеччині та Вільному місті Данцигу (з лютого 1925 р.)", опис 1, 22 справи:

Справа 1. Статут Союзу, б. д. (6 аркушів).

Справа 2. Статут Української краєвої студентської ради в Німеччині. 14 липня 1924 р. (2 аркуші).

Справа 3. Проект Статуту Гуртка студентів українців при Університеті в Берліні; комунікати Центрального союзу українських студентів у Празі; звіти про діяльність і списки членів Союзу та організацій, що входили до складу Союзу; листування з ними про сплату членських внесків, передплату "Студентського Вістника" та з інших питань. 11 серпня 1924 р. – 31 грудня 1924 р. (170 аркушів).

Справа 4. Статут Товариства українських студентів Вищої технічної школи в Данцигу "Чорноморе"; комунікати управи Центрального союзу українських студентів у Празі; лист генерального секретаря Міжнародного університетського олімпійського комітету про підготовку до першої міжнародної олімпіади в Римі та програму її проведення; звіт про діяльність Товариства студентів-українців при університеті Альберта в Кенігсберзі; листування про надання позик членам Союзу, про вступ в Союз нових членів та з інших питань; списки членів Спілки студентів українців у Німеччині і Товариства "Чорноморе". 2 січня 1925 р. – 29 січня 1925 р. (82 аркуші).

Справа 5. Комунікат української делегації на II конгресі міжнародної студентської конференції у Варшаві про роль українських організацій в міжнародному студентському русі. 24 вересня 1924 р. (2 аркуші).

Справа 6. Протоколи загальних зборів представників українських студентських організацій у Берліні від 26 червня 1924 р. про об'єднання україн-

³⁷ Там само. – Арк. 5.

³⁸ Там само. – Спр. 9. – Арк. 4.

Інтеграційні процеси в українському студентському русі на теренах...

ських студентських організацій у Німеччині; мандати представників українських студентських організацій на зборах, скликаних Комісією по об'єднанню українського студентства в Німеччині. 26 червня 1924 р. – 10 серпня 1924 р. (16 аркушів).

Справа 7. Книга протоколів засідань управи Союзу. 8 серпня 1924 р. – 25 січня 1925 р. (32 аркуші).

Справа 8. Витяг з протоколу II з'їзду українського студентства в Німеччині та місті Данцигу про склад Союзу; звіт про діяльність Союзу за 1924 р.; кошториси Союзу з 1 листопада 1924 р. по 1 квітня 1925 р.; листування з Центральним союзом українського студентства в Празі про надання грошової допомоги українським студентам у Німеччині та з інших питань. (35 аркушів).

Справа 9. Витяг з протоколу I з'їзду українського студентства в Німеччині та місті Данцигу про склад Союзу, з економічних та культурно-освітніх питань; листування з членами Союзу про уплату членських внесків, про надсилку відомостей про склад організацій, що входять у Союз, та з інших питань. 16 серпня 1924 р. – 26 грудня 1924 р. (54 аркуші).

Справа 10. Протокол II звичайного з'їзду Союзу за 30 листопада – 1 грудня 1924 р.; мандати делегатів з'їзду. 23 листопада 1924 р. – 1 грудня 1924 р. (17 аркушів).

Справа 11. Листування з Центральним союзом українського студентства в Празі про надання допомоги Союзу та стипендій українським студентам у Німеччині. 4 січня 1924 р. – 27 січня 1924 р. (16 аркушів).

Справа 12. Листування з редакціями часописів “Діло”, “Свобода” про вміщення матеріалів роботи I та II з'їздів українського студентства в Німеччині, об'єднаннями українських студентських організацій в Америці та іншими організаціями про надання допомоги українським студентам у Німеччині. 15 серпня 1924 р. – 31 грудня 1924 р. (95 аркушів).

Справа 13. Листування з членами Союзу про підготовку до міжнародної університетської олімпіади в Римі в 1926 р., надсилку звітів про їхню діяльність та з інших питань. 2 січня 1925 р. – 31 січня 1925 р. (48 аркушів).

Справа 14. Листування з вищими навчальними закладами Німеччини про тяжке матеріальне становище українських студентів та списки українських студентів, потребуючих допомоги. Нім. мова. 2 січня 1925 р. – 30 січня 1925 р. (16 аркушів).

Справа 15. Книга вихідних документів Союзу. 15 серпня 1924 р. – 31 січня 1925 р. (14 аркушів).

Справа 16. Книга вхідних документів Союзу. 11 серпня 1924 р. – 19 січня 1925 р. (10 аркушів).

Справа 17. Касова книга Союзу. 27 серпня 1924 р. – 31 січня 1925 р. (7 аркушів).

Справа 18. Кошторис на утримання Союзу на 1924–1925 роки. 30 жовтня 1924 р. (3 аркуші).

Справа 19. Видаткові ордери Союзу. 1924–1925 рр.

Справа 20. Розписки, рахунки та інші грошові документи Союзу. 23 квітня 1924 р. – 30 січня 1925 р. (110 аркушів).

Справа 21. Бюлетені Союзу № 3, 5 за 1930 р. Нім. мова. Жовтень – 23 грудня 1930 р. (16 аркушів).

Справа 22. Бюлетені Союзу № 1–2, 3 за 1931 р. 10 лютого – 19 березня 1931 р. (8 аркушів).

Нижче подано документи з історії створення та діяльності Союзу українських студентських організацій у Німеччині та вільному місті Данцигу у 20-х роках ХХ ст., зокрема Статут Союзу українських студентських організацій в Німеччині та вільному місті Данцигу, статuti окремих товариств – членів Союзу, звіт про діяльність Союзу за 1924 р., звіти окремих товариств та ін. Документи зберігаються в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління в місті Києві. Тогочасний правопис збережено.

ДОКУМЕНТИ

№ 1

СТАТУТ ЦЕНТРАЛІ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В НІМЕЧЧИНІ

§ 1. НАЗВА. Централь Українських Студентських Організацій в Німеччині.

В німецькій мові назва *Zentrale Ukrainischer Studenten – Organisationen in Deutschland*

§ 2. ОСІДОК. Берлін.

§ 3. МЕТА. Нести всебічну моральну, культурну, станову і матеріальну допомогу своїм членам.

§ 4. ПРАЦЯ. I. Межи праці – Німеччина та в м. Данціг.

II. Намічену мету досягає Централь тим, що

1. Заступає своїх членів перед владою, в публічному життю та добродійних студентських і громадських установах.

2. Улаштовує з'їзди, публічні збори, вистави, забави, відчити, анкети та інше.

3. Закладає та підпирає інституції для оборони інтересів своїх членів.

4. Видає періодичні та неперіодичні друки.

5. Набуває майно, організує й веде студентські кооперативи й підприємства.

III. Веде акцію допомоги своїм членам в Німеччині та в м. Данцігу, та управляє фондами, на це призначеними.

IV. 1. Для заступлення інтересів своїх членів перед всіма органами Центрального Союзу Українського Студентства Централь входить дійсним членом в його склад.

2. Централь репрезентує своїх дійсних членів на всіх з'їздах ЦЕСУСа. Делегати на з'їзди ЦЕСУСа обираються з'їздом Централі.

§ 5. МАЙНО. Майно Централі ділиться на

I. Основне, яке складається з 10% прибутків звичайних і надзвичайних.

II. Оборотове, яке складається, 1, з звичайних прибутків а) членських вкладок, у висоті, встановленій З'їздом Централі, б) сталих дарів і субвенцій, 2, з надзвичайних прибутків а) одноразових дарів, б) чистого прибутку від підприємств, забав і відсотків з капіталу.

III. Допомоговий фонд, який складається 1, з дарів і субвенцій, які призначені на допомогову акцію, 2, зі звороту допомог членів, які до сього зобов'язалися.

§ 6. ЧЛЕНИ. I. Члени Централі поділяються на

1. Дійсних, якими можуть бути автономні, аполітичні, станові українські студентські організації на терені Німеччини та в м. Данцігу.

Інтеграційні процеси в українському студентському русі на теренах...

2. Вільних, якими можуть бути організації, які з яких будь причин не є затверджені З'їздом.

3. Чинних, яким є кожний член організації, що є дійсним членом Централі.

II. Дійсним членом є організація, яка прийнята Управою і затверджена З'їздом.

III. Організації втрачають членство 1, виступленням, 2, виключенням постановою З'їзду а) в випадку недодержання Статуту чи постанов З'їзду, б) в випадку незаплати внесків до 6 міс.

IV. 1. Дійсні члени мають право: а) висилати делегатів на З'їзд (права активні), б) вносити проекти резолюцій та бажань, в) користати зі всіх добродійств § 3 цього статуту.

2. Вільні члени мають право дорадчого голосу на з'їздах Централі, та користають зі всіх добродійств § 3 цього статуту.

3. Чинні члени мають право а) пасивного вибору, б) перегляду всього діловодства Централі в присутності одного з членів Управи Централі і з доручення своєї організації, в) бути присутнім на всіх явних засіданнях.

V. Дійсні і вільні члени мусять регулярно платити встановлені З'їздом вкладки та виконувати всі постанови З'їзду.

§ 7. ОРГАНИ Централі. Органами Централі є З'їзд, Управа, Ревізійна Комісія, Мировий Суд.

§ 8. З'їзд Централі. I. З'їзд складається з делегатів дійсних членів. Делегатів обирається один на кожних 15 чинних членів на основі рівного, тайного, безпосереднього, загального та пропорційного голосування. Лишки понад 5 чин. членів вибирають також одного представника. Делегат має право з відомо своєї організації передати свій мандат іншому, коли сам з важних причин не може особисто. Кожний делегат може мати не більше 4 голосів.

II. З'їзд має приймати справоздання, робити зміни й скорочення статуту, зміцнювати організаційну солідарність та порядок, підготовлювати та відхиляти справи, яких не можуть вирішити інші інституції, та вибирати всі органи Централі.

III. З'їзд є правосильний, коли всі члени дійсні були повідомлені повістками за 15 ден вперед про час і порядок денний, та з'явилося найменше $\frac{1}{2}$ дійсних членів, які заступають найменше $\frac{2}{3}$ всіх чинних членів.

IV. I. Всі постанови З'їзду виносяться абсолютною більшістю голосів.

II. Для змін статуту, виборів всіх органів і виключення дійсних членів потрібно більшості $\frac{2}{3}$ голосів присутніх делегатів. Вибори органів, прийняття й виключення членів по бажанню хоч одного делегата можуть відбуватися таємним голосуванням.

Увага. Коли при перших виборах не досягнуто $\frac{2}{3}$ голосів, то відбуваються тісніші вибори з поміж тих двох кандидатів, що дістали найбільше голосів. При тісніших виборах рішає для Голови Централі більшість $\frac{2}{3}$ голосів присутніх, для решти органів абсолютна більшість.

V. 1. Звичайний З'їзд відбувається 2 рази на рік, з початком кожного семестру і скликається Головою Централі по постанові Управи.

2. Надзвичайний З'їзд скликає: а) Голова, по постанові Управи, б) на бажання $\frac{1}{3}$ дійсних членів, які заступають не менше $\frac{1}{8}$ всіх чинних членів Централі, протягом місяця після поступлення заяви, в) на жадання Ревізійної Комісії.

§ 9. УПРАВА Централі. В склад Управи входять

1. Голова Централі, який заступає Централю у всіх випадках, провадить засідання Управи, підписує всі документи разом з дотичним референтом у важніших випадках, має рішучий голос у всіх референтурах, крім Ревізійної Комісії.

2. Заступник Голови, який збуває з уряду головою економічного відділу, та який заступає Голову а) по його дорученню, б) коли Голова не присутній, в) коли до місяця після виборів Голова не перебере урядування, г) по постанові Ревізійної Комісії, навіть проти волі Голови.

3. Секретар, який провадить діловодство Централі.

4. Двох кандидатів.

§ 10. РЕВІЗІЙНА Комісія. I. В склад Ревізійної комісії входить Голова, два члени і два кандидати.

II. Членом Ревізійної Комісії може бути кожний чинний член Централі.

III. Ревізійна Комісія обов'язана найменше раз на семестр перевести повну ревізію діяльності Централі.

§ 11. МИРОВИЙ Суд. I. Мировий Суд складається з Голови, двох членів і двох кандидатів, крім того, кожда споряча сторона обирає собі по одному заступникові.

II. Членом Мирового Суду може бути кожний чинний член Централі.

III. Мировий Суд провадиться на основі регуляміну, затвердженого З'їздом.

IV. Мировий Суд полагоджує 1. Спори між Централєю і дійсними членами.

2. Спори між дійсними членами.

3. Відклики на рішення Товариських Судів автономних організацій.

§ 12. РЕФЕРЕНДУМ. У випадках потреби, з яких будь надзвичайних причин, зміни Статуту Централі та неможливості скликати З'їзд, чи на випадок жадання $\frac{1}{4}$ дійсних членів, які заступають не менше $\frac{1}{10}$ всіх чинних членів Централі, Управа Централі піддає дотичні справи під референдум дійсних членів. Референдум мусить відбутися до встановленого Управою часу.

§ 13. КАРИ. I. Кари поділяються на 1. Грошові по постанові З'їзду. 2. Догани по постанові З'їзду чи Мирового З'їзду. 3. Виключення по постанові З'їзду.

II. Управа Централі, згідно рішенню Мирового Суду, накладає кари, які подає на найближчий З'їзд для затвердження.

§ 14. РОЗВ'ЯЗАННЯ Централі. I. Централя може бути розв'язана по постанові З'їзду, чи коли скількість дійсних членів стає менше 3-ох.

II. У випадку розв'язання Централі постановою З'їзду, чи з яких інших чи наукових інституцій.

Печатка: "Централя Українських Студентських Організацій в Німеччині"

ЦДАВО України. – Ф. 4390. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 1–2 зв. Машинопис. Оригінал.

№ 2

Статут Української Краєвої Студентської Ради в Німеччині і Вільному місті Данцігу

П. 1. Назва. Українська Краєва Студентська Рада в Німеччині.

П. 2. Осідок. Берлін.

П. 3. Мета. Нести всебічну моральну, культурну, станову і матеріальну допомогу своїм членам.

П. 4. Праця. Межі праці – Німеччина, місто Данціг.

I. Намічену мету досягає У.К.С.Р. тим, що

Інтеграційні процеси в українському студентському русі на теренах...

I. 1. Заступає студентство перед владою в публічному житті та добродійних студентських і громадських установах.

2. Закладає та підпирає інституції для оборони інтересів студентства.

3. Улаштовує з'їзди, вистави, заборони, відчити, анкети та ін.

4. Видає періодичні та неперіодичні друки.

5. Набуває майно, організує й веде студентські кооперативи й підприємства.

II. Веде акцію допомоги українському студентству* своїм членам** в Німеччині та управляє фондом на це призначеним.

II. 5. Майно У.К.С.Р. ділиться на:

I. Основне, яке складається з 10% прибутків звичайних і надзвичайних.

II. Оборотове, яке складається

1. З звичайних прибутків а) членських вкладок у висоті встановленій Управою У.К.С.Р., б) сталих дарів і субвенцій.

2. З надзвичайних прибутків а) одноразових дарів, б) чистого прибутку від підприємств, забав та відсотків з капіталу.

III. Допомоговий фонд, який складається

1. З дарів і субвенцій, які призначені на допомогову акцію.

2. Зі звороту допомог членів, які до цього зобов'язалися.

II. 6. Члени.

I. Члени УКСР поділяються на

1. Дійсних, якими можуть бути автономні, аполітичні, станові українські студентські організації.

2. Чинних, яким є кожний студент, член організації, яка є дійсним членом У.К.С.Р.-и.

II. 1. Дійсним членом стає організація, що прийнята Радою і затверджена З'їздом.

2. Незорганізоване студентство може входити в склад У.К.С.Р. як вільні члени***.

III. Організації втрачають членство

1. виступленням

2. виключенням постановою З'їзду:

а) в випадку недодержання статуту чи постанов З'їзду,

б) в випадку незаплати внесків до 6 місяців.

IV. 1. Дійсні члени мають право:

а) висилати делегатів на З'їзд (право активні)

б) вносити проекти резолюцій та бажань

в) користати зі всіх добродійств II. 3 цього статуту.

2. Чинні члени мають право:

а) пасивного вибору

б) перегляду всього діловодства У.К.С.Р.-и в присутності одного з членів Управи У.К.С.Р. із доручення своєї організації

в) бути присутнім на всіх явних засіданнях.

V. Дійсні члени мусять регулярно платити встановлені З'їздом вкладки та виконувати всі постанови З'їзду.

* Закреслено.

** Дописано зверху олівцем.

*** Закреслено.

П. 7. Органи У.К.С.Р-и. Органами У.К.С.Р-и є З'їзд, Управа, Ревізійна Комісія, Мировий Суд.

П. 8. З'їзд У.К.С.Р-и.

I. З'їзд складається з делегатів дійсних членів. Делегатів обирається один на кожних 20* 15 чинних членів на основі рівного, тайного, безпосереднього, загально-го та пропорційного голосування. Лишки понад 5 чинних членів вибирають також одного представника. Делегат має право з відома організації передати свій мандат іншому, коли сам з важних причин не може особисто явитися.

II. З'їзд має приймати справоздання, робити зміни й скорочення статуту, зміцнювати організаційну солідарність та порядок, підготовлювати та відхиляти справи, яких не можуть вирішити інші інституції, та вибирати всі органи У.К.С.Р-и.

III. З'їзд є правосильний, коли всі дійсні члени були повідомлені за 15 днів вперед про час і порядок денний, та з'явилося найменше 1/2 дійсних членів, які заступають найменше 2/3 всіх чинних членів.

IV. 1. Всі постанови З'їзду виносяться абсолютною більшістю голосів.

2. Для змін статуту, виборів всіх органів і виключення дійсних членів потрібно більшості 2/3 голосів присутніх делегатів.

Увага. Коли при перших виборах не досягнуто 2/3 голосів, то відбуваються тісніші вибори з поміж тих двох кандидатів, що дістали найбільше голосів. При тісніших виборах рішення для голови У.К.С.Р-и більшість 2/3 голосів присутніх, для решти органів абсолютна більшість.

V. 1. Звичайний З'їзд відбувається 2 рази на рік з початком кожного семестру і скликається головою У.К.С.Р-и по постанові Управи.

2. Надзвичайний З'їзд скликає

а) Голова по постанові Управи

б) на бажання 1/3 дійсних членів, які заступають не менше 1/8 всіх чинних членів Централі, протягом місяця після поступлення заяви

в) на жадання Ревізійної Комісії.

П. 9. Управа У.К.С.Р-и. I. В склад Управи входять

1. Голова У.К.С.Р-и, який заступає У.К.С.Р-у у всіх випадках, провадить засідання Управи, підписує всі документи, разом з дотичним референтом в важніших випадках, має рішеннячий голос у всіх референтурах та відділах крім Ревізійної Комісії.

2. Заступник Голови, яким буває з Уряду Головою Економічного відділу, який заступає Голову.

а) по його дорученню

б) коли Голова не присутній

в) коли до місяця після виборів він не перебере урядування

г) по постанові Ревізійної Комісії, навіть проти волі Голови**.

3. Секретар, який провадить діловодство У.К.С.Р-и.

4. Скарбник, що відає грошовими справами.

5. Господарник, що провадить яким відділом чи референтурою***.

б. два кандидати.

II. Кожда організація – дійсний член У.К.С.Р. має право бути заступленою в Управі У.К.С.Р-и.

П. 10. Відношення до ЦЕСУСа.

* Закреслено.

** Закреслено.

*** Закреслено.

Інтеграційні процеси в українському студентському русі на теренах...

I. Для заступлення інтересів своїх членів перед всіма органами ЦЕСУСа У.К.С.Р. входить дійсним членом до ЦЕСУСа.

II. У.К.С.Р-а репрезентує своїх дійсних членів на всіх з'їздах ЦЕСУСа. Делегати на З'їзди ЦЕСУСа обираються З'їздом У.К.С.Р-и.

П. 11. Ревізійна Комісія.

I. В склад Ревізійної Комісії входить Голова, два члени, два заступники.

II. Членами Комісії можуть бути і не члени З'їзду У.К.С.Р.

III. Ревізійна Комісія обов'язана найменше 2 рази на рік перевести повну ревізію діяльності У.К.С.Р-и.

П. 12. Міровий Суд.

I. Міровий Суд складається з Голови, двох членів й двох заступників.

II. Членами Мирowego Суду можуть бути і не члени З'їзду У.К.С.Р. Крім того, кожда споряча сторона обирає собі по одному заступникові.

III. Міровий Суд проводиться на основі регуляміну, затвердженому З'їздом.

IV. Міровий Суд полагоджує

1. Спори між У.К.С.Р. і автономними організаціями.

2. Спори між дійсними членами.

3. Відклики на рішення товариських судів автономних організацій.

П. 13. Референдум.

У випадку потреби з яких будь причин надзвичайних зміни статуту У.К.С.Р. та неможливості скликати З'їзд, чи на випадок жадання $\frac{1}{4}$ дійсних членів Управа У.К.С.Р-и піддає дотичні справи під референдум дійсних членів. Референдум мусить відбутися до встановленого Управою часу.

П. 14. Кари. Кари поділяються на

1. грошові по постанові З'їзду.

2. догани по постанові З'їзду чи Мирowego Суду.

3. виключення з У.К.С.Р-и по постанові З'їзду.

П. 15. Розв'язання У.К.С.Р-и

I. У.К.С.Р-а може бути розв'язана по постанові З'їзду чи коли скількість дійсних членів стає менше 3-х.

II. У випадку розв'язання У.К.С.Р-и постановою З'їзду, чи інших причин, майно її переходить до однієї з українських наукових чи культурно-просвітніх інституцій.

Статут підписали

Спілка Студентів Українців в Німеччині

Комітет Студентів Українців з Зеленого Клину в Європі

Гурток "Основа" в Берліні

Гурток Агрономів

Підписи (прізвища) голів або представників

Берлін 14.7.24.

ЦДАВО України. – Ф. 4390. – Оп. 1. – Спр. 2. – Арк. 1–2 зв. Рукопис. Оригінал.

№ 3

Проект статуту
Товариства “Гурток Студентів Українців при Університеті в Берліні”

I.

Назва та ціль товариства.

§ 1. Товариство називається “Гурток Студентів Українців при Університеті в Берліні”.

§ 2. Ціль товариства. Улекшувати та поширювати знання членів.

II.

Устрій товариства.

§ 3. Членом ГСУ може бути кожен студент Українець університету в Берліні, прийнятий членами ГСУ одногосно.

§ 4. Членом ГСУ перестає бути той 1) допустився вчинку, незгідного з честю студента, 2) не внесе членського внеску за три місяці, 3) заявить, що з ГСУ виступає.

§ 5. Діловодство товариства веде виділ, вибраний із 3 осіб: голови, секретаря та скарбника в одній особі і одного члена виділа. Виділ має право кооптації.

§ 6. Виділ вибирають сходи гуртка.

§ 7. Сходи гуртка скликаються Управою в міру потреби, обов’язково на початку кожного семестра повідомленням кожного члена ГСУ зокрема. Окрім цього, кожен член ГСУ може скликати правосильні сходи гуртка під умовою, що повідомить усіх членів гуртка та назначить сходи на відповідний час.

§ 8. Сходи ГСУ рішають про всі справи і цілу діяльність ГСУ та про її членський склад, вибирають його виділ і інші установи, змінюють його статут та можуть розв’язати гурток при всякій кількості членів найменше трьох. Для правосильності рішень сходи ГСУ, поскільки статут не постановляє інакше, вистарчає звичайна більшість голосів.

§ 9. Для розгляду таких вчинків членів, які можуть підходити під § 4 1) або шкодять інтересам ГСУ, вибирають на випадок потреби товариський суд, складений із трьох одногосно вибраних членів. Примітка: Інтересовані сторони права голосу при виборі товариського суду не мають.

§ 10. Член ГСУ має право кожночасного вгляду в діловодство ГСУ і діяльність виділу ГСУ, б) присутности на сходах виділу, в) скликувати сходи ГСУ для розгляду внесень даного члена.

§ 11. Член ГСУ має обов’язок обороняти честь та гідність ГСУ і кожного члена перед напастями посторонніх осіб та організацій. Невиконання цього обов’язку підпадає під § 4 1).

Цей проект статута прийнято ініціативними сходами ГСУ в складі підписаних членів ініціаторів ГСУ

Берлін дня 17 грудня 1924.

Мих. Мілько
Залужна Анна
Пеленський Зенон
Остап Стасів
Нестор Іванина
Василь Кучабський
Домет Оляничин

ЦДАВО України. – Ф. 4390. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 17. Машинопис.

Інтеграційні процеси в українському студентському русі на теренах...

№ 4

Статут

Товариства Українських Студентів В. Т. Ш. в Данцігу “Чорноморе”
(основане 10. лютого 1924)

Назва і місце осідку.

1. Товариство Українських Студентів Високої Технічної Школи в Данцігу “Чорноморе” – в українським скороченню: Т[овариство] У[країнських] Т[ехніків] “Чорноморе” в Данцігу – в німецьким скороченню: V.[erbindung] U.[krainischer] St.[udenten] T[echnische] H.[ochschule] D.[anzig] “Tschornomore”.

Ціль.

2. а. Готовитись до служіння Українському Народові плеканням душі, честі і тіла.

б. Товариство ставить своєю метою викристалізованню здорової, творчої, національної думки, певних критеріїв національних цінностей і підготовку культурних сил для здійснення ідеї Української Державності.

3. Користуючись своїм перебуванням на німецькій території можливо якнайвсестороннійше ознайомлюватись з німецькою культурою.

4. Плекання товариського життя і товариського образования.

5. Безоглядна сатисфакція.

6. Підтримувати діяльно національно-професійний “Союз Українських Студентів «Основа» в Данцігу”.

Члени.

7. а. Членом Товариства може бути кождий Українець, студент Високої Технічної Школи Данцігу.

б. Почесним членом Товариства з усіма правами і обов’язками члена являється кождий бувший член не виключений з Товариства. Добровільне виступлення не дає права на почесне членство.

в. Гостем Товариства може бути член іншої студентської корпорації, якого віче одногосно прийняло як такого. Гість має право носити ленту Товариства.

8. Члена приймається до Товариства через одногосне кооптування вічем.

9. Членом перестає бути кождий:

а) добровільно, після письменної заяви,

б) виключений ($\frac{1}{3}$) одною третиною голосів віча.

Збори – віче.

10. Загальні Збори збираються на початку кожного семестру, вибирають Управу і рішають про зміни статуту.

11. Рішення переходять ($\frac{2}{3}$) двома третинами голосів.

12. Найвисшою владою Товариства є Віче. Рішення його є правосильними, коли були присутніми на вічу ($\frac{2}{3}$) дві третини голосів. Рішення переходить більшістю голосів – не торкаєсь це устав 7. в., 8. і 9. б.

13. Віче скликається кожного тижня, а в разі потреби і частіше.

Управа.

14. Виконуючим органом Товариства є Управа, вибрана на Загальних Зборах.

15. Управа складається з трьох членів: одного референта внутрішніх справ, одного референта зовнішніх справ і секретаря.

Майно.

16. Майно Товариства складається з добровільних датків членів і прихильників.

Права Товариства.

17. Товариство має свою власну печать.

18. Товариство має право по постанові Віча видавати часопис.

19. Члени як відзнаку Товариства носять краски.

Розв'язання Товариства.

20. Розв'язати Товариство можуть або Загальні Збори, або Товариство перестає існувати тоді, коли число членів стане менше (3) трьох. В тім случаю майно Товариства переходить на власність Т-ва "Союз Українських Студентів «Основа» в Данцігу", а архів Товариства на власність Науковому Товариству ім. Шевченка у Львові.

21. Зміни в Статуті можуть завести Загальні Збори, о чім до /5./ п'ятьох день повідомиться Ректорат Високої Технічної Школи в Данцігу і дасться йому до затвердження.

22. Зміни Статуту стають правосильними по затвердженню Ректоратом.

Данціг – Лянґфур, 12 червня 1924 р.

Кохановський (підпис) Секретар

Печатка: Товариство Українських Студентів Високої Технічної Школи в Данцігу "Чорноморе"

ЦДАВО України. – Ф. 4390. – Оп. 1. – Спр. 4. – Арк. 20–20 зв. Рукопис. Оригінал.

№ 5

Товариство Студентів Українців при Університеті Альберта в Кенігсбергу, Пр.
Звіт від 15 серпня 1924 р. по сьогоднішній день.

Товариство Студентів Українців при Університеті Альберта в Кенігсбергу числить шість членів, з яких один не повернув з ферій.

Після факультетів члени Товариства розділяються, як слідує:

Медичний факультет4

Філософічний /агрономія/1

Правничий /пол. науки/1

Іспитів ще не здавано. В літньому семестрі 1925 ш. р. здає І. Держ. Іспит чотирьох членів Товариства.

Із-за матеріальних причин перервало свої студії двох членів, взявши на літній семестр 1924 р. від Ректорату відпустку.

Культурно національної діяльності, як і діяльності на поле зносин з чужинцями, Товариство за час від 15. серпня с. р. проявило дуже мало, а це із-за відсутності членів. Поодинокі члени Товариства брали однак участь в культурно-освітній праці серед біженців.

Крім зв'язків з поближкими Укр. Студ. Організаціями стоїть Товариство в тісній співпраці з філією "Схід" Комітету Опіки над біженцями З. У. З. в Кенігсбергу.

Дня 26.X.1924 р. відбуто Загальні Збори, крім цього, у вище поданому часі відбуто чотири Сходи та кілька засідань Виділу та тихо відсвятковано 6-ту річницю повстання Української державності на Зах. З. України.

Економічні умови життя тут. студентства незавидні. Більшість студентів заробляє на прожиття умовою та фізичною працею, яку незвичайно трудно найти. Із-за

Інтеграційні процеси в українському студентському русі на теренах...

малочисельности нашого Товариства та пануючих тут відносин не можливі є жадні заходи над поліпшенням життєвих умов. Прожиточне мінімум виносить від 70 до 80 нім. марок. Якщо Союзові не вдасться в якнайкоротшому часі роздобути средств і якщо не уділиться допомоги нашому Товариству, то прийдеться майже всім членам покидати студії та шукати праці.

Прибутку з членських вкладок	6,00 н. м.
З попереднього місяця остало в касі Т-ва	8,20 н. м.
	<hr/>
Разом	14,20 н. м.

Розходу на поштову оплату	4,00 н. м.
Канцелярйні видатки	2,00 н. м.
Вкладки до С. У. С. О.	5,00 н. м.
	<hr/>
Разом	11,00 н. м.

Остає в касі Т-ва готівкою

Движимо майно Т-ва, крім бібліотеки, зложене з печатки й подушки до неї, машинки до зішивання актів, кількох тек і писарських приборів представляє вар-тість

Іншого майна Т-во не має.

Бібліотека складається з примірників Студ. Вістника, кількох чисел журналу “Нова Україна” та “Нова Громада”. Крім цього, користає Т-во з бібліотеки з вище згаданої філії Комітету.

Кенігсберг, дня 28. Падолиста 1924 р.

За Виділ Т-ва:

Печатка: “Товариство Студентів Українців при Університеті Альберта” – “Verein der Ukrainischen Studenten an der Albertus – Universität”

Голова:
(підпис)

Писар:
(підпис)

ЦДАВО України. – Ф. 4390. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 30. Машинопис. Оригінал.

№ 6

Звіт

Гуртка Студентів-Українців при В. Техн. Школі в Шарльотенбурзі
“Основа”, складений дня 8. падолиста 1924 р.

НАЗВА: Гурток Студентів-Українців при В. Техн. Школі в Шарльотенбурзі
“Основа”.

АДРЕСА: Vereinigung der Ukrainischen Studenten an der Technischen Hochschule zu Charlottenburg. Berlin – Charlottenburg 2. Goethe Straße 67 a*.

СКЛАД ВИДІЛУ: Дмитро Равич – голова, Василь Баляк – містоголова і скарб-ник, Василь Ісаїв – секретар. Гриць Чужак і Іван Кривенький обрані до Ревізійної Комісії. Д. Равич в половині жовтня виїхав до Ч. С. Р., а його місце заняв В. Баляк.

СКІЛЬКІСТЬ ЧЛЕНІВ виносить 18. З того 9 електр., 3 будівн., 2 хем., 2 корабл., і 2 гірників. Від часу послідного звіту прибув до нашої організації один новий член: Люфт Давид.

* Адресу дописано від руки.

СТУДІЇ ЧЛЕНІВ ОРГАНІЗАЦІЇ нашої поступають з кожним днем в перед, мимо дуже тяжких умовин студіювання. Два члени “Основи” в минулому семестрі склали “Форпріфунг” на школі, а третьому перешкодила недуга. А один студент виїхав в минулому семестрі на довготривалу практику при кораблі. Прочі студенти вчать пильно, та намагаються використати кожну хвилину для свого знання. Тільки один студент припинив на цей семестр свої студії з огляду на свій виїзд до Праги, як активний член Управи ЦЕСУСа.

Потреби нашої організації обмежуються до того мінімуму, що безумовно потрібно для існування організації, яка, так як і прочі українські організації в Німеччині, в крайно лихому положенню матеріальному. Вона не є в стані навіть оплатити місячно свою домівку, без якої вона не може існувати з цілком простих і зрозумілих причин. Без своєї домівки вже надбана організацією досить численна бібліотека та технічні прибори повернуться в нінащо. А члени “Основи” знаходяться в дуже хиткому матеріальному положенню, не знаючи, що їм завтра принесе. Тому потреби нашої організації є: матеріальна поміч, як самій організації, так її членам. А щоб успішній ще могла розвиватися наукова праця, наша організація з подякою приймає наукові книжки фахового змісту та технічні прибори.

СКІЛЬКІСТЬ ХВОРИХ членів нашої організації звелась тепер до одного. В попередньому семестрі пережив він кілька місяців в санаторії по причині хвороби грудей. Одначе не подужавши, із-за браку грошей на прожиття, виїхав на працю, де і дотепер перебуває. Тяжко хворих в нас немає, зате кожний проводить дуже мізерне життя, не маючи відповідної кількості грошей, Що має дуже від’ємний вплив на здоровля.

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ “Основи” не могла розвинути ся із-за браку відповідних чинників матеріальних, без яких ця діяльність не може ніколи прибрати живого характеру.

СУСПІЛЬНО ОСВІТНІЙ рух за те поступив в перед урядженням своїх відчитів, дискусійних сходин, товариських забав тощо.

Між поодинокими членами “Основи” слідно заінтересовання більше фахово-організаційними справами, як ідеологічними переконаннями. Партійного руху у нас цілком немає.

БІБЛІОТЕКА наша послідніми часами зросла до великого розміру завдяки збагаченню її Українською Господарською академією в Подебрадах. Числом книжок наша бібліотека переходить понад 200. Книжки різного змісту та в ріжних мовах написані. Та все таки книжок наукового змісту є найбільше, на що ми кладемо надзвичайно велику вагу. Крім сього, наша організація може почванитися досить численним придбанням технічного приладдя, яке стає членам нашої організації в великій пригоді.

Зв’язки З ІНШИМИ УКР. ОРГАНІЗАЦІЯМИ: Наша організація жила в досить живих зносинах зі всіма українськими організаціями на терені Німеччини. А дружні відносини, які постійно лучили нашу організацію з Тов. “Основа” в Данцігу, всім відомі. Рівно ж не трапили ми ніколи нагоди, щоб дати доказ прихильних відносин та взаємин майже із всіма українськими організаціями студ. в Ч. С. Р. А через одного члена нашої організації, що виїхав на якийсь час до Америки, ми поінформували тамтешні організації в головних рисах про наш гурток.

СПОРТОВИЙ РУХ був у нас досить добре піднявся на весні, коли то ІМКА вypoзичила спортові строї та спортове приладдя, а українське студентство в Берліні змоглося на винаймлення площадки. Та тепер цей рух підупав, на жаль, по причині

Інтеграційні процеси в українському студентському русі на теренах...

браку відповідних приборів та площадки для вправ. Під цю пору знаходиться в нашій організації 7 спортсменів, які кожного дня готові оживити спортовий рух, наколи знайдуть до цього відповідні прибори та відповідні умови життя. В нас найбільше поширена гра копаного м'яча, ручного м'яча і бігу на віддаль. На цьому місці звертаємо увагу, що було б бажаним як найскоріше оживити спорт в Німеччині серед українського студентства.

ЕКОНОМІЧНІ УМОВИ ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСТВА: Український студент, щоб жити і рівночасно вчитися, потребує 90 мн. мінімум на прожиття в місяць. Та, на жаль, члени нашої організації ледве чи половиною цієї суми грошей можуть користуватися в місяць /тут абстрагуешся від оплати на школі/. І тут власне найбільш боляче місце нашого студентства. Студент замість віддатись спокійно науковій праці, він мусить завзято кидатись на право і на ліво, що-б роздобути де-небудь марку на обід чи на вечеру. Для поліпшення умов життя своїх членів організація робила і робить різні заходи перед відповідними чинниками, однак, на жаль, з дуже малим успіхом.

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗВІТ:

За червень:

Прихід:

Складка на домівку 16 мн.

Розхід:

Оплата домівки 15 мн.

Канц. Видатки 1 мн.

За липень:

Даток ЦЕСУСа 300 кч

Оплата домівки 15 мн.

За серпень:

Чл. вкладки 1 мн.

Оплата домівки 15 мн.

Канц. видатки 3 мн.

За вересень:

Чл. вкладки 1 мн.

Канц. видатки 1 мн.

За жовтень:

000000000000000000000000000000

За листопад:

Складка на домівку 10 мн.

Оплата домівки 10 мн.

Крім цього наша організація має багацько довгів.

ПРОПАГАНДА ТА ЗНОСИНИ З ЧУЖИНЦЯМИ: Пропаганда та зносини з чужинцями в останніх часах сходять до долі, бо кожний більше зайнятий своєю бідою. Однак по мимо цього члени організації особистими зносинами з чужинцями студентами поширюють ідеологію України серед чужинців при кожній нагоді.

ПОБАЖАННЯ ДО УПРАВИ ЦЕСУСа, чи до діяльності інших організацій – членів ЦЕСУСа: На цьому місці ми звернемо увагу Управи ЦЕСУСа на те, що спеціально під цю пору наша організація знаходиться в небувало тяжкому матеріальному положенню. Тому було-б дуже пожадана матеріальна субсидія нашій організації. А далі ми бажали-б зі згляду на загальну потребу, щоб якнайскоріше були пороблені всі заходи в напрямку піднесення спорту в Німеччині серед українського студентства, бо здорове тіло зможе скорше перебороти напротивний вітер твердого життя та заховати для себе цінні – духовні здобутки.

За голову (підпис)

Секретар (підпис)

Печатка: “Гурток Студентів-Українців при В. Техн. Школі в Шарльотенбурзі”.

ЦДАВО України. – Ф. 4390. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 55–57. Машинопис. Оригінал.

№ 7

Т-во Студентів Українців при Університеті Альберта в Кенігсбергу, Пр.
Економічний звіт за час від 15.VIII до 1.XI 1924 р.

Прибутку з членських вкладок	6,00 н. м.
З попереднього місяця остало в касі Т-ва	8,20 н. м.
	<hr/>
	Разом 14,20 н. м.
Розходу на поштову оплату	3,20 н. м.
Канцелярйні видатки	2,00 н. м.
	<hr/>
	Разом 5,20 н. м.
Остає в касі Т-ва готівкою	9,00 н. м.

Бібліотека Т-ва складається з примірників “Студентського Вістника” та кілька малих брошурок політичного змісту.

Движиме майно Т-ва, зложене з печатки й подушки до неї, машинки до зшивання актів, кількох тек, паперу та писарських приборів, представляє вартість 7,00 м. н. Іншого майна Т-во не має.

Загально економічні умови життя нашого студентства незавидні. З тої скупой допомоги від батьків чи рідні, студентство вижити не всилі, так що більша його частина є змушена фізичною працею заробляти на прожиття. До того ще й навіть фізичну роботу трудно найти, завдяки пануючому безробіттю і промислового застою, бо, як відомо, провінція Пруси є майже наскрізь рільничим краєм.

Випрацюваний Управою Союзу кошторис для нашого Т-ва майже задовольнить всіх його членів.

Потреби поодиноких членів представлялися би, як слідує:

1. студ. мед. Шустакевич Володимир є зовсім незабезпечений та потребує підмоги на повне удержання та шкільну оплату.

Частинно забезпечених є 5 /п’ять/ членів, із того:

2. студ. мед. Менцінський Осип потребує підмоги на шкільну оплату, доплати до мешкання й на одяг.

3. студ. мед. Нимилович Осип на шкільну оплату і харчі /хворий на груди/.

4. студ. хем. Стефанович Лев на шкільну оплату, мешкання й одяг.

5. студ. мед. Шмігельський Степан на шкільну оплату й харчі /хворий на груди/.

Інтеграційні процеси в українському студентському русі на теренах...

6. студ. пол. наук Кульчицький Богдан не повернув ще з ферій, на тому не можемо дати точних відомостей про його потреби. Оскільки знаємо його матеріальне положення, то необхідною є для нього підмога на шкільну оплату та мешкання.

Кенігсберг, дня 2 падолиста 1924 року.

Голова

Осип Менцінський (підпис)

Секретар

Лев Стефанович (підпис)

Печатка: “Товариство Студентів Українців при Університеті Альберта” – “Verein der Ukrainischen Studenten an der Albertus – Universität in Königsberg, Pr.”

ЦДАВО України. – Ф. 4390. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 78. Машинопис. Оригінал.

№ 8

Т-во Студентів Українців при Університеті Альберта в Кенігсбергу, Пр.
Загальний звіт за час від 15.VIII до 1.XI 1924 р.

Т-во Студентів Українців при Університеті Альберта в Кенігсбергу числить зараз 6. Членів.

По факультетам розділені вони так:

Медичний факультет 4

Фільсофічний факультет /хемія/ 1

Правничий факультет /політ. наук/ 1

В час ферій, рахуючи від 15.VIII перебував стало в Кенігсбергу один член /секретар/, двох виїхало домів, з яких один ще не повернув, три прочі були на польових роботах.

За час від 15.VIII до 1.XI відбуло 3. Засідання Виділу та Загальні Збори.

Загальні Збори відбулися дня 26.X. с. р. при співучасті п'ятьох членів. Порядок Зборів слідує:

1. Відчитання протоколу з поперед 3. З.

2. Звіт із діяльності

3. Абсолюторія старого Виділу

4. Вибір нового Виділу

5. Ріжне.

До т. 1. Протокол без змін прийнято.

До т. 2. Звіт прийнято без заміток.

До т. 3. Абсолюторію уділено одноголосно.

До т. 4. Виділ остав у давньому складі, т. є. головою ст. мед. Менцінський Осип, секретарем ст. хем. Стефанович Лев.

До т. 5. Збори одноголосно затвердили вступлення Т-ва до Союзу У. С. О. в Німеччині.

Одноголосно затвердили ухвалу Виділу Т-ва в справі переговорів з польським урядом відносно Укр. Університету, подану до відома Союзу У. С. О. в Н. письмом ч. 66 з 21.X. с. р.

Більшостию голосів рішено, щоби всі члени Т-ва заперенумерували по одному примірникові “Студентського Вістника”.

Ухвалено устроювати по можности в Т-ві й для чужинців відчити на ріжні теми.

Ухвалено проявити якнайширшу діяльність на культурно-національному полі.

Продовжити зносини з чужинцями, передовсім із німецьким студентством.

Ухвалено звернутися до Союзу з проханням о допомогу для Т-ва й членів.

На тому Збори закінчено.

Від 15.VIII до 1.XI одержано 25., а полагоджено 20 писем.

На руки Т-ва вплинуло 5. Прохань о прийняття на тут. Університет, з яких 3 передано в Ректорат, одно на бажання петента, а одно із-за спізнення залишено до літнього семестру.

За Виділ Т-ва

Лев Стефанович (підис)

Печатка: “Товариство Студентів Українців при Університеті Альберта” – “Verein der Ukrainischen Studenten an der Albertus – Universität in Königsberg, Pr.”

ЦДАВО України. – Ф. 4390. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 79. Машинопис. Оригінал.

№ 9

Комітет Студентів Українців з Зеленого Клину в Європі

Ч. 17/II.

Берлін, 4./XI. 24 р.

Загальний звіт.

Комітет має головними завданнями об'єднувати всіх студентів українців з Зеленого Клину, що студіюють за кордоном, та нав'язувати блищі зносини з українською молоддю на Зеленому Клині. В цій цілі увійдемо в зв'язки з українськими організаціями та окремими особами на Зеленому Клині та робляться заходи через Центральний Союз Українського Студентства. Збираються матеріали що до заселення та життя українців на Зеленому Клині. По виготовленню передбачається ці відомости подати до відома ширшого загалу, послуговуючися пресою.

Витратки Комітету – поки що лиш гроши на листування – покриваються членськими вкладками /1 мн. місячно/. Загальний економічний стан членів Комітету значно погіршився у зв'язку переходом керування Східною Хінською Залізницею в руки большевиків /літо цього року, так що один член Комітету мусив виїхати з Німеччини; два члени потребують підмоги у формі увільнення від шкільних оплат.

За Комітет Михайло Мілько (підпис).

ЦДАВО України. – Ф. 4390. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 72. Машинопис. Оригінал.

№ 10

Т-во Студентів Українців при Університеті Альберта в Кенігсбергу, Пр.

Звіт від дня 29.XI.1924 р. до дня 20.I.1925 р.

“Товариство Студентів Українців при Університеті Альберта в Кенігсбергу, Пр.” складається зараз з 7-ми звичайних і одного надзвичайного члена, разом з 8-ми членів.

По факультетам члени Т-ва розділяються слідує:

Медичний Факультет	5
Фільософ. Факультет	2
Музична Консерваторія	1

За наведений в горі час, іспитів ще не здавано.

Інтеграційні процеси в українському студентському русі на теренах...

Хворих членів у Т-ві нараховується зараз трьох, а саме: на груди ст. мед. Німичевич Осип і ст. мед. Шмігельський Степан, на хронічний ревматизм ст. філ. Березовський Роман.

Крім приватної праці поодиноких членів, Т-во як таке проявило в згаданому часі небагато активності на полі культ. нац., спортивім, суспільно-освітньому та зносин з чужинцями, а саме ізза того, що майже кожний стоїть перед іспитом або заробляє на життя.

Бібліотека Т-ва складається з примірників “Студ. Вістника”, кількох чисел журналу “Нова Україна” та “Нова Громада”.

Економічні умови життя тут. українського студентства незавидні. Більшість студентів заробляє на прожиття фізичною працею, яку незвичайно трудно найти.

За згаданий час Т-во не одержало жадної допомоги, крім чотирьох кілограмів американського сала від Управи С. У. С. О. в Н., що й розділено поміж членів Т-ва.

Із уважніших подій в Т-ві за останній час слід згадати 3 Засідання Виділу та 2-ое Товариських Сходин, на яких прийнято 3-ьох нових членів. В мешканні одного з членів Виділу Т-ва уладжено Т-вом чайний вечір для представників студентства, заприязнених з нами прибалтійських націй.

Економічний Звіт

Дня 29.XI.1924 р. було в касі Т-ва готівкою	3,20 м.
Прибутку з членських вкладок	15,00 м.
Прибутку від Х. У.	00,20 м.
	<hr/>
	Разом 18,40 м.

Розходу на поштову оплату	0,50 м.
Розходу на оплату порта за сало	2,00 м.
Розходу на одноразовий податок /Прес. фонд/	2,00 м.
Розходу на членські вкладки до С. У. С. О.	2,00 м.
Адміністраційні видатки	4,20 м.
	<hr/>
	Разом 10,70 м.
Остає в касі готівкою	7,70 м.

Движиме майно Т-ва, крім бібліотеки, складається з печатки та подушки, машинки до зішивання актів, кількох тек, зшитків і писарських приборів та представляє вартість ок. 10 м. н.

Іншого майна Т-во не має.

Кенігсберг, дня 23 січня 1925 р.

За Виділ Т-ва

Голова:
ст. мед. Менцінський Осип
(підпис)

Писар:
ст. філ. Стефанович Лев
(підпис)

Печатка: “Товариство Студентів Українців при Університеті Альберта” – “Verein der Ukrainischen Studenten an der Albertus-Universität in Königsberg Pr.”

ЦДАВО України. – Ф. 4390. – Оп. 1. – Спр. 4. – Арк. 6–8. Машинопис. Оригінал.

№ 11

Звіт з діяльності Союзу Українських Студентських Організацій в Німеччині
(складений дня 15 грудня 1924 р.)

1. НАЗВА: Союз Українських Студентських Організацій в Німеччині.
2. АДРЕСА: Берлін – Шарльотенбург 4. Вілянд-штр. 37.
3. СКЛАД ВИДІЛУ: Голова Управи студ. пол. наук Михайло Мілько. Заступник голови та економ. референт студ. агроном Іван Драбатий. Секретар студ. гірн. Мирослав Ісаїв.
4. СКІЛЬКІСТЬ ЧЛЕНІВ: Загальна скількість чинних членів Союзу виносить 197. З того є тільки 159 студентів, які студіюють. Основа в Данцігу числить 78 членів, Спілка в Берліні – 50, Основа в Берліні – 12, Товариство Українських Студентів в Кенігсбергу – 6, Комітет Студентів Українців з Зеленого Клину – 5, Об'єднання Агрономів, Лісовиків та Ветеринарів – 8.
5. СТУДІЇ ЧЛЕНІВ: Скількість студіюючих студентів виносить: техніків – 96, універсантів – 35, з того: медиків – 14, фізіологів – 2, математиків – 6, філософів – 5, хеміків – 2, теологіків – 1, студентів пол. науки – 3, агрономів – 2, студентів торговельної школи – 6, студентів агрономічної школи – 11, графіків – 1, студентів мистецтва – 2, малярів – 1, студентів лісової академії – 3, студентів музичної академії – 2, студентів спортової академії – 1, студентів ветеринарної школи – 1. Разом – 159. Більшість студентів знаходиться на вищих семестрах.
6. СКІЛЬКІСТЬ ХОРИХ: Певної скількості хорих не можемо подати по причині відсутності точних даних, та все таки можна сказати загально, що багацько студентів хоріє на ревматизм /гостець/, сухоти, а також на нирки, шлункову хворобу та на нерви серця. Це все, на нашу думку, має місце. З огляду на це, що студенти будь-то лихо відживляються, будь-то провадять цілком аномальне життя, не маючи до сього відповідних матеріальних чинників.
7. ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ: Союз не міг розвинути видавничу діяльність із-за нужденного матеріального стану самої організації. Однак робиться Союзом заходи для видання в найблищому часі Альманаху.
8. СУСПІЛЬНО-ОСВІТНІЙ РУХ: До тепер такий рух появлявся в досить малих розмірах, бо студенти під час великих ферій пороз'їжджались на працю поза Берлін, то зпоза за кордон. Однак від часу II. Звичайного З'їзду СУСО, Управа Союзу старається надати цьому рухові більший розмах та має на увазі дроблення ріжнородних викладів на теми фахового та загального характеру. Навіть деякі студенти вже мають готові відповідні виклади та відчити.
9. БІБЛІОТЕКА: Взагалі Союз не має своєї власної книгозбірні, однак поодинокі організації – члени Союзу мають їх в повному складі. На майбутнє Союз проектує створення одної великої книгозбірні, де б поміщалися книжки виключно наукового та фахового змісту.
10. ЗВ'ЯЗКИ З ІНШИМИ УКРАЇНСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ провадяться живим темпом. Союз перебуває в сталих та стислих зносинах з українськими організаціями на терені Німеччині та м. Данцігу. Окрім цього, Союз зноситься часто листовно з українськими організаціями в Америці.
11. СПОРТОВИЙ РУХ: Останніми часами зацікавлення українського студентства спортом збільшилося в Німеччині. Навіть в грудні цього року закладається спортовий клуб. Футбол та легка атлетика це найбільш поширений рід спорту.

Інтеграційні процеси в українському студентському русі на теренах...

12. ЕКОНОМІЧНІ УМОВИ ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСТВА: Студентство в Німеччині знаходиться в надзвичай поганих економічних умовах життя. Прожиток в місяць виносить мінімум 80 м. н. Союзом робиться заходи в напрямі поліпшення невідрадного положення студентства. Робиться заходи о поменшення /звільнення/ оплат на школі. Одночасно крайне незаможним студентам дається допомоги в формі дарових обідів.

13. ГЛ. ДОДАТОК.

14. ПРОПАГАНДА ТА ЗНОСИНИ З ЧУЖИНЦЯМИ: В сьому напрямку Союз поробив тривкі зв'язки з німецьким студентством та студентством народів Сходу Європи. В найближчому часі проектується улаштувати спільні сходи-вечірки в цілі спільного порозуміння.

15. ПОБАЖАННЯ ДО ДІЯЛЬНОСТІ УПРАВИ ЦЕСУС-а: Уділення головної уваги стислим потребам українського студентства.

Берлін, дня 15. грудня 1924.

ЦДАВО України. – Ф. 4390. – Оп. 1. – Спр. 8. – Арк. 5–6. Машинопис. Оригінал.

Дмитро Бурім (Київ). **Інтеграційні процеси в українському студентському русі на теренах міжвоєнної Німеччини: До історії створення та діяльності Союзу українських студентських організацій у Німеччині та Вільному місті Данцигу у 20-х роках ХХ століття.**

У публікації розглянуто історію створення та діяльності Союзу українських студентських організацій у Німеччині та вільному місті Данцигу у 20-х роках ХХ ст. У додатках опубліковано статuti і звіти до історії Союзу.

Ключові слова: Українська еміграція в Німеччині, українські студентські об'єднання, Союз українських студентських організацій в Німеччині та вільному місті Данцигу.

Дмитрий Бурим (Киев). **Интеграционные процессы в украинском студенческом движении на территории межвоенной Германии: К истории создания и деятельности Союза украинских студенческих организаций в Германии и Вольном городе Данциге в 20-х годах ХХ века.**

В публикации рассматривается история создания и деятельности Союза украинских студенческих организаций в Германии и вольном городе Данциге в 20-х годах ХХ в. В приложении опубликованы уставы и отчеты к истории Союза.

Ключевые слова: Украинская эмиграция в Германии, украинские студенческие объединения, Союз украинских студенческих организаций в Германии и вольном городе Данциге.

Dmytro Burim (Kyiv). **Processes of Integration in the Ukrainian Student Movement in Germany during the Time between the Wars: On the History and Activities of the Union of the Ukrainian Student Organizations in Germany and the Free City of Danzig in 1920s.**

The history and activities of the Union of the Ukrainian student organizations in Germany and the Free City of Danzig in 1920s are analyzed in the article. The author publishes statutes and reports of the students' organizations.

Key words: Ukrainian émigrés in Germany, Ukrainian student associations, Ukrainian Union of student organizations in Germany and the Free City of Danzig.